

Individualna procena – Ulaz u pravosuđe usmereno na dete

FOKUS -Rezime istraživanja u Evropi

Decembar 2021. godine

Working together
for children in criminal
proceedings

Terre des hommes
Helping children worldwide.

Projekat FOKUS sufinansira Program
Evropske unije za prava, jednakost i
državljanstvo (2014-2020)

Odricanje od odgovornosti

Sadržaj dokumenta FOKUS - Rezime istraživanja u Evropi:
Individualna procena – Ulaz u pravosuđe usmereno na dete
odražava isključivo stavove autora koji je jedini za njih
odgovoran. Evropska komisija ne prihvata bilo kakvu
odgovornost za moguće korišćenje informacija koje on
sadrži.

Sadržaj

Zahvalnost.....	4
O projektu FOKUS	Error! Bookmark not defined.
Uvod.....	5
Rezultati po zemljama.....	8
 Bugarska	8
 Grčka	8
 Srbija	8
 Holandija	9
 Rumunija.....	9
Neki zaključci iz pregleda u okviru projekta FOKUS	10
Glavne preporuke	11

Zahvalnost

Dokument **FOKUS - Rezime istraživanja** je izrađen u okviru projekta FOKUS i predstavlja deo **FOKUS alata i resursa**. Pregled dokumenata na evropskom nivou, kao i istraživanje i konsultacije sprovedene na nacionalnom nivou u periodu od februara do oktobra 2020. godine, bile su osnovne aktivnosti u okviru projekta FOKUS pomoću kojih je uspostavljen temelj za aktivnosti izgradnje kapaciteta, pilotiranja alata i postupaka procene i javno zagovaranje na nacionalnom i međunarodnom nivou. Glavni nalazi su pripremljeni za sprovođenje procesa pilotiranja u okviru projekta FOKUS u 2021. godini u Bugarskoj, Holandiji, Srbiji, Rumuniji i Grčkoj.

Anemike Voltuis, istraživačica, medijatorka i trenerkinja, i Silvija Randaco, ekspertkinja za maloletničko pravosuđe, preuzele su vodeću ulogu u razvoju ovog istraživanja, uz dragocen doprinos naših partnera: Centra za prava deteta (Srbija), Defence for Children (Holandija), SAPI (Bugarska), Terre des hommes Hellas (Grčka) i Terre des hommes Romania (Rumunija), kao i ekspertkinja Mariame Dialo, regionalne menadžerke programa za pristup pravdi Regionalne kancelarije Terre des hommes za Evropu, i Orinde Đoni, regionalne koordinatorke projekta FOKUS.

0 projektu FOKUS

FOKUS¹, projekat koji finansira Evropska unija (2020 – 2022), usmeren na promovisanje i podržavanje ispunjenja obaveza koje propisuje EU u pogledu sprovođenja **individualnih procena potreba i okolnosti dece uključene u krivični postupak, bilo da li su žrtve, optuženi ili osumnjičeni**. Ove obaveze su utvrđene u tri direktive EU koje se odnose na borbu protiv seksualnog zlostavljanja i eksploatacije dece², prava žrtava³ i procesne zaštitne mere⁴, prenete u nacionalno pravo, a ponekad i dopunjene nacionalnim pravom.

Krajnji cilj ovog projekta je da podrži pravosuđe usmereno na dete i da obezbedi da deca u kontaktu sa zakonom, bilo da su žrtve ili optužena, dobiju individualizovani tretman i da imaju pristup personalizovanoj podršci i odgovorima, uključujući i kroz procese restorativne pravde. Partneri na projektu FOKUS vide sprovođenje **procesa pouzdane i multidisciplinarnе individualne procene kao ulaz u pravosuđe usmereno na dete**. FOKUS je naročito usmeren na sledeće:

1. Stvaranje sistematičnih praksi individualne procene koji se češće primenjuju u slučaju dece uključene u krivični postupak.
2. Izgradnja znanja, kapaciteta i veština profesionalaca koji se bave maloletničkim pravosuđem u vezi sa standardima, alatima, postupcima i procesima u korišćenju multidisciplinarnih individualnih procena dece u krivičnim postupcima.
3. Izgradnja znanja i kapaciteta dece u vezi sa pravima koja imaju u krivičnopravnom sistemu i osnaživanje dece da postanu pokretači promena i zalažu se za pravosuđe usmereno na dete.

Projekat je omogućio učenje kroz međunarodnu razmenu praksi između pet ciljnih zemalja: Bugarske, Grčke, Srbije, Rumunije i Holandije. Partneri na projektu FOKUS su identifikovali raskorak između teorije i prakse sprovođenja individualne procene, odnosno nedostatke koji su rešavani tako što su profesionalcima pruženi novi, praktični alati i resursi za primenu i sistematizovanje procesa i prakse individualne procene u njihovim zemljama.

Glavni FOKUS alati i resursi koji su izrađeni su sledeći:

1. FOKUS standardi: pružaju vodeće principe za sprovođenje individualnih procena za decu koja su uključena u krivični postupak, uključujući poštovanje Povelje o osnovnim pravima i Konvencije UN o pravima deteta (alat)
2. Alat za samostalno razmatranje primene FOKUS standarda: prati FOKUS standarde i pomaže relevantnim akterima i profesionalcima u razmatranju toga kako se standardi primenjuju ili kako se mogu bolje primeniti u njihovoj praksi ili u nacionalnim sistemima (alat)

¹ <https://tdh-europe.org/our-work/focus-on-my-needs-working-together-for-children-in-criminal-proceedings-/7144>

² Direktiva 2011/93/EU o borbi protiv seksualnog zlostavljanja i seksualne eksploatacije dece i dečije pornografije.

³ Direktiva 2012/29/EU o uspostavljanju minimalnih standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava krivičnih dela.

⁴ Direktiva (EU) 2016/800 o procesnim zaštitnim merama za decu koja su osumnjičena ili optužena u krivičnom postupku.

3. FOKUS - Alat za mapiranje: pomaže relevantnim akterima da preispitaju situaciju u pogledu razvoja procesa individualne procene (alat)
4. FOKUS - Referentna tabela napretka: pomaže relevantnim akterima da identifikuju radnje za postizanje poboljšanja (alat)
5. FOKUS - Alat za planiranje pilotiranja: pomaže relevantnim akterima da planiraju aktivnosti pilotiranja kako bi poboljšali procese individualne procene (alat)
6. FOKUS - Rezime istraživanja individualnih procena dece u Evropi (resursi)
7. Međunarodni standardi ljudskih prava koji se primenjuju na prakse individualne procene (resursi)
8. Pitanja i odgovori o individualnoj proceni – Ulaz u pravosuđe usmereno na dete: ključni pojmovi i česta pitanja (resursi).
9. Materijali za podizanje kapaciteta na projektu FOKUS: priručnik za obuku, tehnički interfejs platforme i modul za e-učenje.

Uvod

Jedna od prvih aktivnosti sprovedenih u okviru projekta FOKUS - Radimo zajedno za pravosudni sistem koji u centru ima prava i potrebe deteta bio je pregled okvira i postojećih istraživanja i projekata u kojima su identifikovane ili opisane postojeće prakse multidisciplinarne individualne procene okolnosti i potreba dece.

U okviru pregleda analizirali smo nacionalne sisteme pet zemalja. To su Bugarska, Grčka, Srbija, Holandija i Rumunija. Obavljen je i pregled literature i intervjui sa relevantnim akterima kako bi se identifikovali glavni regionalni projekti, sa ciljem da se prikupе iskustva zemalja i preporuke koje se odnose na alate za multidisciplinarnu procenu potreba dece, te da se izgrade sinergija i veze sa tekućim projektima.

Pregled je pokazao da je značaj praksi multidisciplinarne individualne procene postao veći od usvajanja Direktive 2012/29/EU o uspostavljanju minimalnih standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava krivičnih dela i Direktive 2016/800/EU o procesnim zaštitnim merama za decu koja su osumnjičena ili optužena u krivičnom postupku.

Međutim, u sprovođenju individualne procene dece žrtava i dece osumnjičene ili optužene za krivično delo nailazi se na prepreku usled nedostatka usklađenih smernica, standarda, principa obuke, praćenja i deljenja informacija. Tokom istraživanja identifikovane su relevantne informacije o specifičnim alatima za procenu dece žrtava, posebno u vezi sa nasiljem. Rezultati su takođe uključivali perspektivne prakse, kao što su dobro uspostavljeni instrumenti, jedinstvena mesta („sve pod jednim krovom“) za decu žrtve, kao što je model Barnahus, kao i mehanizmi za saslušanje dece osumnjičen i/ili optužene za krivično delo prilagođeni deci.

Rezultati po zemljama

Istraživanje je sprovedeno u pet zemalja uključenih u projekat kroz pregled dokumenata i vođenje intervjua sa profesionalcima i mladima. Glavni rezultati su rezimirani u nastavku:

Bugarska

- ◆ Nedostatak zajedničkog razumevanja individualne procene, takođe zbog nedostatka veze između sistema socijalne zaštite i pravosudnog sistema.
- ◆ Perspektivne prakse koje su uvele NVO i neka iskustva pilotiranja, ali im nedostaje kontinuitet.
- ◆ Nedostatak specijalizovanih alata za individualnu procenu u krivičnim postupcima - kako za decu žrtve tako i za osumnjičenu i/ili optuženu decu.
- ◆ U sistemu zaštite koriste se obrasci za procenu rizika za svu decu i za upravljanje slučajevima.

Grčka

- ◆ Važne zakonske reforme ojačale su status dece uključene u krivične postupke i podršku koja im se pruža.
- ◆ Odredbe Direktive o žrtvama nisu u potpunosti integrisane.
- ◆ Procenu osumnjičene dece i dece izvršilaca krivičnih dela sprovode uglavnom probacioni službenici za maloletnike kojima se po nalogu javnog tužioca dodeljuje predmet deteta.
- ◆ Nedostaju čvrste strukture, a prepreke treba iskoreniti kako bi se garantovalo adekvatno sprovođenje individualnih procena.

Srbija

- ◆ Individualne procene osumnjičene dece i dece optužene za izvršenje krivičnog dela regulisane su Zakonom o maloletnicima i Zakonikom o krivičnom postupku i sprovode se u fazi krivičnog postupka.
- ◆ Pored činjenica koje se odnose na krivično delo, sudija treba posebno da utvrdi i uzrast maloletnika, da oceni njegovu zrelost, ispita u kojoj sredini i prilikama živi, kao i druge relevantne činjenice koje se odnose na dete.
- ◆ Početna procena dece i mladih se obavlja u centrima za zaštitu dece.
- ◆ Ne postoji obaveza individualne procene dece žrtava krivičnog dela i ne postoji dovoljno programa specijalizovane podrške za decu nakon krivičnog dela.

Holandija

- ◆ U slučaju dece žrtava, zakon zahteva da se izvrši individualna procena kako bi se identifikovale specifične potrebe zaštite i utvrdilo da li i kako žrtve mogu da imaju koristi od odgovarajućih mera, imajući u vidu sekundarnu viktimizaciju, zastrašivanje i odmazdu. Individualnu procenu uglavnom sprovodi policija.
- ◆ U slučaju osumnjičene dece i dece optužene za krivično delo, Odbor za zaštitu dece sprovodi istraživanje o ličnim okolnostima deteta. Individualna procena te dece se obično sprovodi u kasnijoj fazi krivičnog postupka.
- ◆ Različiti relevantni akteri su dobro prihvatili primenu Nacionalnog instrumenta za krivično pravosuđe za mlade (instrument LIJ). Ovaj instrument obuhvata skrining i procenu rizika i koristi se za savetovanje o izricanju kazne i o tome koja intervencija bi bila najprimerenija.
- ◆ Holandski pravosudni sistem za mlade još uvek ne ispunjava u potpunosti standarde EU i nedostaje mu holistički i integrisan sistem individualne procene kako dece žrtava tako i osumnjičene dece.

Rumunija

- ◆ Ulažu se znatni napor u pojedinačne slučajeve kako bi se ostvario najbolji interes dece, ali i dalje postoji potreba za više resursa, obuke i za multidisciplinarnim pristupom.
- ◆ Nedostaju jasni standardi kvaliteta za individualne procene, a postojeće inicijative za individualne procene nisu održive bez strukturalnih institucionalnih intervencija.
- ◆ Sistem socijalnih usluga pokazuje nejednak razvoj između ruralnih i urbanih područja. Nedostaju usluge identifikacije, rana intervencija i mehanizmi za evidentiranje, upućivanje i praćenje slučajeva osumnjičene/optužene dece na lokalnom nivou, a posebno u ruralnim oblastima.
- ◆ Postoji potreba za sudovima i sudijama specijalizovanim za decu, odvojenim sobama za saslušanja i čekaonicama prilagođenim deci.

Neki zaključci iz pregleda u okviru projekta FOKUS

Postoje neki izazovi u vezi sa individualnim procenama okolnosti i potreba dece žrtava, osumnjičene dece i dece optužene da su izvršili krivično delo, koji se mogu navesti u našem pregledu:

- ◆ Ne postoji uvek jasna odredba u zakonu i okviru politike o obavezi sprovođenja individualnih procena za obe grupe dece.
- ◆ Nedostaje jasan kvalitet standarda o tome kako sprovesti individualne procene.
- ◆ U nekim zemljama ne postoje jasni postupci individualne procene ili alati za takvu procenu.
- ◆ U zemljama u kojima su dostupni postupci i alati za individualnu procenu, nedostaje jasno definisana svrha i/ili se ne sprovode sistematski.
- ◆ Profesionalci koji rade sa decom imaju ograničeno poznavanje principa individualne procene i standarda primene.
- ◆ Profesionalcima koji rade sa decom nedostaje digitalno znanje, a digitalne veštine dece treba uključiti u procenu, jer one često igraju centralnu ulogu u samom izvršenju krivičnog dela.

Glavne preporuke

- ◆ Integrišite različite prakse u koherentan i holistički sistem, gde se individualne procene sprovode sistematski i u skladu sa standardima visokog kvaliteta.
- ◆ Učite iz perspektivnih praksi koje se odnose na decu žrtve (npr. modeli Barnahus i modeli za decu osumnjičene/optužene poput holandskog instrumenta LIJ).
- ◆ Investirajte u izgradnju kapaciteta profesionalaca koji rade sa decom uključenom u krivične postupke.
- ◆ Usredsredite se na saradnju i koordinaciju između službi zaštite i pravosuđa i investirajte u njih.
- ◆ Razvijte pouzdane, multidisciplinarnе individualne procene na nacionalnom nivou putem:
  - ▶ Uspostavljanja zajedničkog razumevanja šta su individualne procene
  - ▶ Učestvovanja na sastancima i razgovorima o sadržaju individualnih procena, ili putem njihovog iniciranja, tokom različitih faza procesa (istraga, sudski postupak) i među različitim akterima (tužiocima, policijom, socijalnim radnicima itd.)
  - ▶ Izgradnje koherentnog pristupa/sistema, integrisanjem različitih praksi
  - ▶ Izgradnje kolaborativnih procesa kako bi se izbeglo dupliranje posla i kako bi se obezbedilo da ceo proces za dete teče neometano
  - ▶ Sticanja specijalizovanih veština uključenih profesionalaca
  - ▶ Pronalaženja načina za podršku kapacitetima i resursima

PRATITE NAS

Terre des hommes in Europe

tdh-europe.org
twitter.com/TdhEurope
www.facebook.com/TdhEurope

Terre des hommes Hellas

www.facebook.com/tdh.greece
twitter.com/tdh_greece

Terre des hommes Romania

tdh.ro
www.facebook.com/TdhRomania

Child Circle

www.childcircle.eu
twitter.com/ChildCircle.EU

Child Rights Center, Serbia

cpd.org.rs
www.facebook.com/Centarzapravadeteta

Defence for Children The Netherlands

www.defenceforchildren.nl
twitter.com/DefenceChildren
www.facebook.com/DefenceForChildrenNL

Social Activities and Practice Institute, Bulgaria

www.sapibg.org/bg
www.facebook.com/sapibg

Projekat FOKUS sufinansira
Program Evropske unije za prava,
jednakost i državljanstvo
(2014-2020)

